

Razvoj pripovedovanja zgodbe v zgodnjem otroštvu

Ljubica Marjanovič Umek, Urška Fekonja Peklaj in Anja Podlesek
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za psihologijo*

Povzetek: Pripovedovanje zgodbe predstavlja pomemben vidik otrokove govorne kompetentnosti, ki je v celoti vezana na razumevanje in izražanje dekontekstualizirane vsebine in se v obdobju med drugim in šestim letom otrokove starosti hitro razvija. Namen raziskave je bil preučiti starostne razlike v pripovedovanju zgodbe otrok v obdobju med tretjim in šestim letom starosti. Poleg tega smo želele preučiti učinek spola na pripovedovanja zgodbe različno starih otrok. V vzorec je bilo vključenih 156 otrok, starih od 3 do 6 let, ki so bili razdeljeni v 3 starostne skupine, in sicer otroci, stari 3, 4 in 5 let. Otrokovo kompetentnost pripovedovanja zgodbe smo ocenile s pomočjo Preizkusa pripovedovanja zgodbe Rokavička. Zgodbe, ki so jih ob standardni slikovni predlogi povedali otroci, so bile analizirane z vidika meril, ki smo jih oblikovale za ocenjevanje razvojne ravni povedanih zgodb in posegajo na področja besed v zgodbi, slovnične strukture in vsebine zgodbe. Dobljeni rezultati kažejo, da v obdobju zgodnjega otroštva prihaja do nekaterih pomembnih starostnih sprememb v otrokovem pripovedovanju zgodbe. Petletni otroci pripovedujejo daljše zgodbe z bolj zapleteno slovnično strukturo in koherentno vsebino kot triletni otroci. Dosežki otrok po posameznih merilih za ocenjevanje razvojne ravni zgodbe s starostjo razmeroma enakomerno naraščajo. Rezultati so prav tako pokazali, da spol nima pomembnega učinka na pripovedovanje zgodbe različno starih otrok.

Ključne besede: pripovedovanje zgodbe, zgodnje otroštvo, starostne razlike, razlike med spoloma

The development of storytelling in early childhood

*Ljubica Marjanovič Umek, Urška Fekonja Peklaj and Anja Podlesek
University of Ljubljana, Faculty of Arts, Department of Psychology, Slovenia*

Abstract: Storytelling is an important aspect of child's language competence, which largely depends on her/his understanding and expression of a decontextualised content and develops rapidly in the period between the second and sixth year of life. The purpose of this study was to examine age differences in children's storytelling in the period between the third and sixth year of age. In addition, we considered the effect of gender on storytelling of children of different ages. The sample included 156 children aged from 3 to 6 years, who were divided into 3 age groups, namely children, aged 3, 4 and 5 years. Child's storytelling competence was assessed with the Little Glove Storytelling Test. Children's stories told by a standard set of illustrations, were analyzed in terms of criteria, designed to assess the developmental level of the stories. The criteria refer to the words, included in the story, the grammatical structure and the content of the story. The obtained results suggested that several important changes in the development of storytelling occur within the period of early childhood. The 5-years-old children told longer stories with a more complex grammatical structure and a coherent content as the 3-years-old children. Children's achievements on the individual criteria for assessing

*Naslov / Address: Ljubica Marjanovič Umek, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana; e-mail: ljubica.marjanovic@ff.uni-lj.si

the developmental level of the stories progressed relatively steadily through all three age groups. The results also showed that gender had no significant effect on the storytelling of children of different ages.

Key words: storytelling, early childhood, age differences, gender differences

CC = 2820

Pripovedovanje zgodbe je vidik otrokove govorne kompetentnosti, ki se povezuje z otrokovim spoznavnim razvojem, še posebej z razvojem teorije uma (Baldock, 2006). Gre za pragmatično zmožnost, za katero je značilna dekontekstualizacija vsebine, ko otrok npr. v zgodbi opisuje osebe, predmete in dogodke, ki presegajo njegovo neposredno izkušnjo in dekontekstualizacija jezika, ko otrok z slovničnimi pravili jezika, rabo različnih pridevnikov, prislovov in veznikov zagotavlja logično povezanost besedila (Karmiloff in Karmiloff-Smith, 2001; Wray in Medwell, 2002). Baldock (2006) navaja pet osnovnih sposobnosti otroka, ki so pomembne za razvoj pripovedovanja zgodbe, in sicer sposobnost razumevanja in oblikovanja časovno strukturiranega zaporedja dogodkov; sposobnost razumevanja minevanja časa in zaznavanje časa, ki ni povezan zgolj z rutina ali ponavljajočimi se dejavnostmi; sposobnost razumevanja vzročnih povezav med zaporedjem dogodkov v zgodbi; sposobnost razumevanja, da je zgodba vedno povedana z določene glediščne točke ter, da imajo lahko različni liki v zgodbi različne poglede na dogodke, ki se v zgodbi odvijajo in sposobnost upoštevanja pravil, ki so značilna za zgodbo v določeni kulturi. Kleinknecht in Beike (2004) poudarjata, da je odnos med otrokovo zmožnostjo pripovedovanja in teorijo uma zapleten in dvosmeren, saj razumevanje, da imajo drugi ljudje lastno mišljenje, spodbuja otrokov priklic preteklih dogodkov, hkrati pa se lahko otrok z višje razvitimi sporazumevalnimi zmožnostmi bolj učinkovito vključuje v pogovor z drugimi osebami, kar prispeva k razvoju teorije uma. Razvoj teorije uma in pripovedovanje zgodbe sta povezana tudi z otrokovo zmožnostjo decentriranja mišljenja, zavzemanjem perspektive drugega, razumevanjem govora drugih in rabo metafor (Baldock, 2006).

Razvojne spremembe v otrokovem pripovedovanju zgodbe

V celotnem obdobju zgodnjega otroštva se otrokov govor, tako z vidika slovnične strukture kot tudi pragmatične zmožnosti, razvija zelo hitro (Marjanovič Umek in Fekonja, 2004). To se kaže tudi v razvoju pripovedovanja zgodbe, za katerega je značilno, da se zlasti med tretjim in četrtem letom otrokove starosti dogodi pomemben kakovostni preskok na razvojno višjo raven zgodbe (Baldock, 2006; Bruner, 1990).

Malčki začnejo pripovedovati prve zgodbe, ko so stari približno eno leto in pol, to je takrat, ko v svojem govoru že rabijo prve dvobesedne stavke. Raba dvobesednih stavkov malčku omogoča nov način organiziranja, povezovanja in osmišljanja lastnih izkušenj in socialnih odnosov (Oppenheim, Emde in Wamboldt, 1996). Malčki v svoje izjave vse pogosteje dodajajo tudi pridevniške besede, ki jim omogočajo, da opisujejo lastnosti predmetov, npr. »velik avto« in mesto, kjer se predmeti nahajajo, npr. »kuža vrt« (Karmiloff in Karmiloff-Smith, 2001; Marjanovič Umek, 1984, 1990). Znotraj obdobja malčka in zgodnjega otroštva so avtorji zabeležili določene starosti, in sicer 2;6 let, 3;0 let, 3;6 let, 4;6 let, pri katerih gre v povprečju za izrazitejše povečanje besednjaka (Bloom, Tinker in Margulis, 1993; Carey, 1978; Miller, 1986). Prve vsebine, ki jih malčki vključujejo v zgodbe, se nanašajo na njihovo neposredno okolje (npr. ljudi, predmete, prostor, čas) (Broström, 2002; Fein, 1995) in opisovanje rutin, ki temeljijo na določenem časovnem vzorcu (Baldock, 2006). Applebee (1978) opisuje šest razvojnih sprememb v strukturi povedane zgodbe, ki si sledijo v obdobjih malčka in zgodnjega otroštva, in sicer: 1) začetno malčkovo pripovedovanje je pripovedovanje v kupih, kar pomeni, da gre za bolj ali manj neorganizirano zbirko posameznih elementov, ki je še ne moremo opredeliti kot zgodbo; 2) sledi opisovanje zaporedja dogodkov, ki pa so še vedno slabo organizirani, vendar že kažejo na otrokovo večje zavedanje časa; 3) razvojno zahtevnejše je pripovedovanje o dogodkih, ki so organizirani okrog osnovnega dogodka; 4) sledijo zgodbe, ki sicer še nimajo prave strukture, vendar otroci v njih uspejo povezati posamezne dele zgodbe med seboj; 5) razvojno višje je pripovedovanje zgodbe, v kateri otroci oblikujejo neusmerjene verige, za katere je značilno, da se vsak element povezuje z naslednjim, vendar je povezanost med začetkom in koncem zgodbe zelo nizka in pogosto nejasna. Čeravno otroci tovrstne zgodbe zaključijo z besedo »konec«, je konec najpogosteje arbitrarno določen in nenaden za poslušalca, pri tem pa se otroci pogosto zavedajo, da se dogodki v zgodbi lahko razvijajo v različne smeri; 6) otroci do približno petega leta starosti v zgodbah že oblikujejo verige, ki so v večji meri osredotočene na osnovno nit oziroma na glavni lik zgodbe, nato pa pričnejo pripovedovati prave zgodbe, ki vključujejo osnovno temo, okoli katere razvijejo zgodbo od uvoda, vrhunca zgodbe (jedro) do zaključka, ki je jasno povezan z začetkom zgodbe. Avtor meni, da sta za razvoj otrokovega pripovedovanja ključnega pomena prepoznavanje središčnega elementa v zgodbi in oblikovanje verig, s pomočjo katerih otrok povezuje glavne dogodke v zgodbi.

Na osnovi izsledkov raziskav tudi nekateri drugi avtorji (npr. Broström, 2002; Fein, 1995; Karmiloff in Karmiloff - Smith, 2001, Marjanovič Umek in Fekonja, 2004) ugotavljajo, da otroci po tretjem letu starosti pripovedujejo vse bolj strukturirane in konvencionalne zgodbe, ki so tudi vse bolj koherentne in kohezivne. Otroci konvencionalno zgodbo z dobro strukturo najpogosteje gradijo na začetnem dogodku; razvijajo jo okoli glavnega junaka; zavedajo se cilja zgodbe, ki določa osrednjo nit pripovedovanja; v zgodbi oblikujejo smiselne časovne in vzročne povezave; opisujejo motive, odnose med osebami in čustva oseb. Pripovedovanje vedno bolj koherentne

in kohezivne zgodbe v obdobju zgodnjega otroštva je povezano tudi z otrokovim usvajanjem slovnice jezika in razvojem metajezika (Marjanovič Umek in Fekonja, 2004). Stavki, ki jih otroci pripovedujejo, niso le daljši, temveč otroci vanje vključujejo veznike, predloge, pomožne glagole ter spreminjajo zaporedje besed za oblikovanje vprašalnih in nikalnih stavkov, oblikujejo podredno in priredno zložene povedi, v katere vključujejo tudi glagole v pretekliku in prihodnjiku (Browne, 1996; Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2005; Papalia, Feldman in Olds, 2001). V zgodbah starejših predšolskih otrok so prisotne tudi simbolne zamenjave, metajezikovne besede in izjave, odnosne metafore (Smith in Cowie, 1993; Winner, 1988) ter vrednotenje vedenja in dejanj junakov (Dombey, 2003).

Slovenske avtorice (Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2004) smo v eni od raziskav preučevale razvojne značilnosti zgodb, ki so jih povedali otroci, stari od štiri do osem let. Otroci so zgodbe pripovedovali v treh različnih pogojih, in sicer ob slikanici *Kraljična na zrnu graha*, ki vključuje besedilo in simbolne ilustracije (testatorka je otroku pred pripovedovanjem besedilo prebrala); ob slikanici brez besedila *Maruška Potepuška*, v kateri prevladujejo realistične ilustracije, in ob prebrani začetni izjavi »V koči v bližini gozda, je živel majhen deček (živela majhna deklica), ki je imel (imela) čudežni nahrbtnik« (oblikovana je bila v namen raziskave). Povedane zgodbe otrok smo analizirale s pomočjo meril, ki smo jih z razvojnopsihološkega in jezikoslovnega vidika oblikovale za ocenjevanje koherentnosti in kohezivnosti zgodbe. Merila za ocenjevanje koherentnosti zgodbe so bila: zgodba brez strukture; zgodba s strukturo, ki vsebuje preproste opise ilustracij; zgodba s strukturo, ki vsebuje enostavno časovno nizanje dogodkov; zgodba s strukturo, ki vsebuje opise misli in čustev junakov in odnosov med njimi in zgodba s strukturo, ki vsebuje opise vzročno-posledičnih odnosov. Merila za ocenjevanje kohezivnosti zgodbe so bila razdeljena v dve podskupini, in sicer v podskupino *Tematska razporeditev*, ki je vključevala linearno razporeditev s tematskimi preskoki in linearno razporeditev brez tematskih preskokov ter podskupino *Sredstva, s katerimi ohranjamo referenco*, ki so vključevala dobesedno ponavljanje in ponavljanje z zaimki, nadpomenkami, podpomenkami, ipd. Rezultati raziskave so pokazali, da oblikovana merila ustrezno razlikujejo med razvojnimi ravnmi zgodb različno starih otrok. Štiriletni otroci so najpogosteje pripovedovali zgodbe brez strukture ali zgodbe z enostavno strukturo, ki je vključevala bolj ali manj statično opisovanje ilustracij v slikanici. Za šestletne otroke so bile najbolj značilne zgodbe s strukturo, v katerih je prevladovalo časovno nizanje dogodkov, zgodbe pa so bile še vedno precej statične. Zgodbe osemletnih otrok pa so bile večinoma strukturirane z opisi misli in čustev junakov zgodbe, med junaki so bili vzpostavljeni ustrezni odnosi in povezave, v zgodbe so bili pogosto vključeni tudi opisi vzročno-posledičnih odnosov. Poleg tega so rezultati pokazali, da so trije različni pogoji, v katerih so otroci pripovedovali zgodbe, imeli največji učinek na koherentnost in kohezivnost zgodb, ki so jih pripovedovali štiri- in šestletni otroci. Štiriletni otroci so pripovedovali najbolj koherentne in tudi najbolj kohezivne zgodbe ob slikanici brez besedila, v kateri so si ilustracije sledile v logičnem zaporedju,

na njih pa so bili prikazani tudi številni nepričakovani zapleti. Šestletni otroci so dosegali najvišje razvojne ravni koherentnosti in kohezivnosti zgodbe, ko so imeli ob pripovedovanju na voljo slikanico z besedilom, ki ga je testatorka prej prebrala. V nasprotju s štiriletnimi otroki so si šestletniki verjetno v večji meri zapomnili besedilo in nato zgodbo, ob pomoči ključnih ilustracij, deloma ponovili, deloma vanjo dodali svoje dele. Simbolne ilustracije, ki so dopolnjevale besedilo v slikanici in so si jih otroci lahko ob pripovedovanju poljubno ogledovali, so jim pomagale k doseganju višjih ravni koherentnosti in kohezivnosti zgodb. Zgodbe osemletnih otrok so bile sicer najbolj koherentne, ko so jih pripovedovali po prebrani zgodbi ob slikanici z besedilom, vendar pa se v koherentnosti med seboj niso pomembno razlikovale glede na pogoj, v katerem so jih pripovedovali, kot to velja za ostali dve starostni skupini. Tudi v raziskavah tujih avtorjev (Fein, 1995; Guttman in Frederiksen, 1985; Shapiro in Hudson, 1991) je moč zaslediti rezultate, ki kažejo, da je razvojna raven zgodbe, ki jo otrok pove, odvisna tudi od vrste slikovne predloge, ob kateri pripoveduje npr. simbolne ilustracije, ilustracije z močno čustveno obarvanimi dogodki. Baldock (2006) navaja, da se, podobno kot velja za branje črk, tudi otrokova sposobnost »branja« knjižnih ilustracij razvija postopoma in po določenih zakonitostih. Otroci, ki še ne zmorejo povedati zgodbe s koherentno strukturo, lahko zaporedje ilustracij, tudi takšnih, v katerih si prikazani dogodki sledijo v zelo logičnem zaporedju, razumejo zgolj kot zaporedje slik in ne kot zaporedje povezanih dogodkov. Tudi v preprostem zaporedju ilustracij pogosto ne prepoznajo osnovnega dogodka in zato ločeno opisujejo ilustracije ter osebe na njih, zgodbe pa ne razvijejo okoli glavnega lika.

A. Nicolopoulou in E. S. Richner (2007) poudarjata, da koherentna zgodba poleg časovno in vzročno povezanih dogodkov vsebuje tudi bogate in verodostojne opise junakov in njihovih mentalnih stanj, kar otroku hkrati omogoča oblikovanje zapletenih socialnih odnosov med junaki v zgodbi. Avtorici ugotavljata, da se raziskovalci v svojih raziskavah najpogosteje osredotočajo na preučevanje razvoja pripovedovanja zgodbe z vidika strukture in zapleta zgodbe, redkeje pa na razvoj otrokove sposobnosti opisovanja in razlage značilnosti oseb, ki nastopajo v zgodbi. Ocenjujeta, da prihaja do razmeroma velike razlike med rezultatih tistih raziskav, ki kažejo, da otroci opisujejo želje, misli, namene in čustva oseb v zgodbi ter le-te povezujejo z njihovimi dejanji med osmim in devetim letom starosti ter vedenji o razvoju otrokovega socialnega razumevanja in teorije uma, ki kažejo, da štiriletni otroci že zmorejo razumeti sebe in druge kot posameznike z lastnim mišljenjem ter s pomočjo razumevanja lastnih miselnih procesov in miselnih procesov drugih ljudi tudi razumeti in pojasniti posameznikovo vedenje. Avtorici razlog za navedene razlike vidita predvsem v dejstvu, da je pripovedovanje zgodbe za otroka bolj zahtevno kot odgovarjanje na naloge napačnega prepričanja, s katerimi ocenjujemo teorijo uma, ali vključevanje v preprost pogovor. Oblikovanje koherentne strukture ter logičnih dogodkov v zgodbi od otroka zahteva več kot razumevanje socialnih odnosov, saj mora otrok svoje socialno razumevanje ustrezno vključiti znotraj določene teme

ali vsebine zgodbe. Poleg tega avtorici menita, da lahko z ustreznim materialom oz. metodološkim pristopom (npr. otrokovo spontano pripovedovanje zgodbe med vsakodnevnimi dejavnostmi) bolj objektivno ocenimo otrokovo sposobnost opisovanja značilnosti junakov v zgodbi. V svoji raziskavi, v kateri sta preučevali zapletenost opisov junakov v zgodbi, sta avtorici analizirali zgodbe, ki so jih otroci, stari od tri do pet let, v obdobju enega šolskega leta prosto pripovedovali vzgojiteljici v vrtcu. Razlikovali sta med tremi razvojnimi ravnmi opisovanja junakov v zgodbi, in sicer junaki kot vršilci dejanj (junaki brez psiholoških značilnosti, opisani zgolj na podlagi njihovih zunanjih značilnosti in dejanj); junaki kot osebe (junaki, opisani s preprostimi opisi psiholoških značilnosti, ki se nanašajo na zaznavanje ali namen) in junaki kot osebnosti (junaki, opisani z zapletenejšimi mentalnimi stanji, ki se nanašajo na njihovo mišljenje in čustva). Avtorici navajata, da je s starostjo otrok pomembno naraščala tudi razvojna raven opisovanja značilnosti junakov v zgodbi, in sicer so triletni otroci junake najpogosteje opisovali zgolj kot vršilce dejanj, štiriletni kot osebe in petletni kot osebnosti. Ugotovili sta tudi nekatere pomembne razlike med spoloma, in sicer so dečki junake v zgodbah pogosteje kot enako stare deklice opisovali kot vršilce dejanj, deklice pa pogosteje kot osebnosti.

Izsledki raziskav pa kažejo, da je za razvoj otrokovega pripovedovanja zgodbe v obdobju malčka in zgodnjega otroštva, poleg vse bolj razvite govorne kompetentnosti in pragmatične zmožnosti, pomembno tudi otrokovo socialno okolje, zlasti še značilnosti skupnega branja staršev in otrok, ter izobrazba staršev in z njo pogosto povezana kakovost spodbud, ki jih je otrok deležen v družinskem okolju, npr. število knjig, obiskovanje različnih kulturnih prireditev za otroke, spodbujanje zgodnje pismenosti v območju bližnjega razvoja (npr. Bus, VanIJendoorn in Pellegrini, 1995; Cairney, 2003; Fekonja, Marjanovič Umek in Kranjc, 2009; Marjanovič Umek, Podlessek in Fekonja, 2005; Robbins in Ehri, 1994; Sénéchal in LeFevre, 2002; Silvén, Ahtola in Niemi, 2003; Wray in Medwell, 2002).

Zgodbe deklic in dečkov

Kljub razširjenemu mnenju o razlikah v govorni kompetentnosti med spoloma, so si empirični rezultati o učinku spola na različne vidike govornega razvoja pogosto nasprotujoči (Halpern, 1992). Rezultati več raziskav (npr. Garai in Scheinfeld, 1968; Hutt, 1972; Winitz, 1959, v: Macaulay, 1977; Bornstein in Haynes, 1998; D'Odorico, Carubbi, Salerni in Calvo, 2001), v katerih so avtorji preučevali razlike v govornem razvoju dečkov in deklic, kažejo, da se govor deklic v obdobju malčka in zgodnjega otroštva razvija hitreje od govora dečkov: deklice npr. hitreje spregovorijo prvo besedo, prej usvojijo slovnico jezika, dosegajo višje rezultate na preizkusih pravilne izgovarjave besed, oblikujejo daljše izjave ter imajo večji besednjak. Nekateri avtorji pa pri tem posebej poudarjajo, da so razlike v govornem razvoju med deklicami in dečki pomembne le v določenih razvojnih obdobjih in na določenih področjih govora (npr. Apostolos in Napoleon, 2001; Reznick in Goldsmith, 1989; Bornstein in Haynes, 1998).

Rezultati metaanalize 165 študij (Hyde in Linn, 1988) o učinku spola na govorno kompetentnost različno starih posameznikov kažejo, da je govorna kompetentnost žensk sicer nekoliko višja od govorne kompetentnosti moških (povprečna velikost učinka $d = ,11$), vendar je učinek spola majhen in po mnenju avtoric zanemarljiv. Ko sta avtorici podrobneje analizirali rezultate študij glede na starost posameznikov, ki so bili vanje vključeni (do 5 let; od 6 do 10 let; od 11 do 18 let; od 19 do 25 let in od 26 let), prav tako nista ugotovili pomembnih trendov v velikosti učinka spola na govor v različnih razvojnih obdobjih ($d =$ od ,06 do ,20 za posamezno starostno skupino). Na podlagi metaanalize tistih raziskav, ki kažejo na učinek spola na zgodnji govorni razvoj, ugotavljata, da učinek spola na splošno ni pomemben. Avtorici to ugotovitev argumentirata z dejstvom, da so dečki, stari od šest do 10 let, sicer dosegali višje rezultate na testu besednjaka kot enako stare dekllice ($d = -,26$), vendar je šlo za študije z majhnim vzorcem otrok; dekllice, mlajše od pet let, pa so dosegale višje rezultate na testu bralnega razumevanja kot dečki ($d = ,31$), vendar je šlo zgolj za rezultate ene študije. Podobno kažejo tudi rezultati slovenske študije (Fekonja idr., 2005), ki je vključevala vzorec otrok, starih od štiri do pet let. Dečki in dekllice se namreč niso razlikovali pomembno v dosežkih na standardni lestvici govornega razvoja Vane-L (Vane, 1975), prav tako pa tudi ne v rabi enobesednih ter večbesednih izjav, v skupnem številu izjav ter v številu podrednih, prirednih, vprašalnih in nikalnih izjav, ki so jih rabili v svojem govoru med prosto igro. Pomembnih razlik med spoloma v pripovedovanju zgodbe prav tako nismo ugotovile v eni od prejšnjih raziskav (Marjanovič Umek idr., 2004), saj so dekllice in dečki, stari od štiri do osem let, pripovedovali primerljivo koherentne in kohezivne zgodbe. O podobnih izsledkih poročajo D. K. O'Neill in sodelavki (O'Neill, Pearce in Pick, 2004) za otroke, stare od tri do štiri leta. Avtorice razlik med dekllicami in dečki niso potrdile pri nobenem od meril (povprečna dolžina izjave, raznolikost besednjaka, vezniki, podredni stavki, dogodki v zgodbi, zamenjava perspektive in opis mentalnih stanj junakov v zgodbi), po katerih so ocenjevale njihove zgodbe. O nekoliko drugačnih rezultatih poroča Broström (2002), ki je v svoji raziskavi analiziral zgodbe pet do sedem let starih deklic in dečkov po več merilih, ki opredeljujejo strukturo in vsebino zgodbe. Ugotovil je, da so imele zgodbe deklic nekoliko bolj zapleteno strukturo kot zgodbe dečkov, in sicer predvsem v merilu »prekinitve harmonije v zgodbi«, (prisotna je bila v 69 % vseh zgodb; od tega v 62 % zgodb deklic in v 39 % zgodb dečkov) ter, da so dekllice v svoje zgodbe pogosteje vključevale elementa »zaključek kaotičnega stanja« in »vzpostavitev novega ravnovesja in harmonije v zgodbi« kot dečki. Avtor je ugotovil razlike med dekllicami in dečki tudi glede na vsebino njihovih zgodb. Čeprav so bile najpogostejše vsebine v zgodbah deklic in dečkov »moč in nemoč«, »dobro nasproti zlobnemu«, »napad in obramba«, »lov in bežanje«, »skrb in prijateljstvo«, »sreča in nesreča«, so dekllice v svoje zgodbe pogosteje kot dečki vključevale vsebini, ki ju je avtor poimenoval »sreča in nesreča« in »skrb in prijateljstvo«. Avtor sicer ni ugotovil pomembnih razlik med spoloma v oblikovanju zapleta zgodbe, vendar navaja, da so dečki ob oblikovanju zapleta zgodbe najpogosteje vključevali element

»podrejeni junak se poskuša zaščititi«, deklice pa element »podrejeni junak uspe izničiti grožnjo«. Tudi rezultati, o katerih poročajo C. A. Haden, R. A. Haine in R. Fivush (1997) kažejo na nekatere razlike v pripovedovanju zgodbe triletnih deklic in dečkov, in sicer so deklice pripovedovale daljše zgodbe kot dečki, vanje so vključile več lastnega vrednotenja in opisov mentalnih stanj.

Namen pričujoče raziskave je bil preučiti starostne spremembe v pripovedovanju zgodbe otrok med tretjim in šestim letom starosti ter analizirati učinek spola na pripovedovanje zgodbe različno starih otrok. Poleg tega smo želele preveriti razvojnopsihološko ustreznost meril, ki smo jih oblikovale za ocenjevanje pripovedovanja zgodb z vidika besed, skladnje in vsebine zgodbe.

Metoda

Udeleženci

V vzorec je bilo vključenih 156 otrok (71 dečkov in 85 deklic), starih od 3 do 6 let (49 otrok, starih od 3 do 4 let, 54 otrok, starih od 4 do 5 let, in 53 otrok, starih od 5 do 6 let), ki so bili vključeni v vrtec. Materni jezik vseh otrok je bila slovenščina. Otroci so prihajali tako iz mestnega kot tudi podeželskega okolja.

Pripomočki

Za ocenjevanje otrokovega pripovedovanja zgodbe smo uporabile *Preizkus pripovedovanja zgodbe Rokavička* (Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc, 2010). Preizkus je pripravljen v obliki slikanice brez besedila z desetimi ilustracijami, ki so bile narisane na osnovi sinopsisa ljudske zgodbe o izgubljeni rokavički. Zgodba pripoveduje o dedku, ki je v gozdu izgubil rokavičko, v katero so se potem zatele živali iz gozda. Merila za ocenjevanje povedane zgodbe (z vidika koherentnosti in kohezivnosti) so bila pripravljena na osnovi izsledkov več predhodnih empiričnih raziskav, opravljenih v Sloveniji (npr. Fekonja idr., 2009; Marjanovič Umek idr., 2004) in tujih raziskav (npr. O'Neill idr., 2004). Gre za sledeča merila za ocenjevanje zgodbe:

- 1) *Vse besede* (gre za število vseh samostojnih besed, vključno s predlogi, členki, medmeti, vezniki, pomožni glagoli);
- 2) *Različne besede* (gre za število različnih besed, ki vključujejo tudi besede z različnimi predponami, npr. pisati, prepisati, ali besede, s katerimi izražamo stopnjevanje, npr. velik, večji. Različne oblike iste besede, npr. različni skloni, števila, osebe, čas, pomanjševalnice, pa ne štejejo kot različne besede.
- 3) *Povprečna dolžina povedi* (gre za povprečno število besed v povedih, pri čemer kot poved šteje vsaka poved, ki vključuje povedek).

- 4) *Vrsta povedi* (gre za prevladujočo vrsto povedi v zgodbi, ki so lahko enostavčne, večstavčne priredno ali podredno zložene).
- 5) *Vezniki* (gre za uporabo prirednih veznikov, ki ne izražajo vezalnega priredja (npr. vendar, ali, zato, saj, ampak, toda) in podrednih veznikov, ki izražajo vzročno podredje (npr. ker, da, toliko da, tako da)).
- 6) *Dogodki*¹ (gre za število dogodkov, ki jih je otrok prepoznal izmed opredeljenih dogodkov; kot dogodek šteje, če otrok opiše ključno dejanje iz dogodka, pri čemer lahko dogodek pove z eno povedjo ali več povedi, opisati pa mora vsaj dva zaporedna dogodka).
- 7) *Pripovedna perspektiva*² (gre za število zamenjav perspektive oziroma prehodov iz ene v drugo vlogo, npr. iz vloge dedka v vlogo psa).
- 8) *Mentalna stanja junakov in junakinj v zgodbi* (gre za število opisov mentalnih stanj, ki vključujejo zaznave (npr. videti, slišati), čustvena stanja (npr. vesel, jezen), želje in hotenja (npr. želeli, potrebovati) in prepričanja (npr. misliti, vedeti)).

Postopek

Starše smo v posebnem dopisu seznanile z namenom in potekom raziskave. Za vse otroke, ki so bili vključeni v raziskavo, smo pridobile informirano soglasje staršev za sodelovanje v raziskavi. Otroci so bili individualno preizkušeni s *Preizkusom pripovedovanja zgodbe Rokavička*, in sicer v posebni sobi v vrtcu. Testator je na mizo pred otroka položil slikanico z ilustracijami zgodbe *Rokavička* in plišasto igračo npr. medvedka. Otroku je dal navodilo, naj pogleda ilustracije ter medvedku, ki te zgodbe ni še nikoli slišal, pove zgodbo. Otrok je lahko začel pripovedovati zgodbo ob katerikoli izmed ilustracij, ilustracije je lahko pred začetkom pripovedovanja tudi prelistal od začetka do konca. Testator otroka med pripovedovanjem ni prekinjal ali mu postavljaj dodatnih vprašanj. Zgodbe, ki so jih otroci pripovedovali, so testatorji sproti dobesedno zapisovali ter zaradi kasnejše možnosti preverjanja pravilnosti

¹Prepoznanih dogodkov v zgodbi je 14: 1) Dedek je hodil po gozdu in med potjo izgubil rokavico. 2) Rokavico, ki je ležala na tleh, je prva našla miška in zlezla vanjo. 3) Potem sta mimo prišla še zajec in žaba in pogledala, kdo stanuje v rokavici. 4) Tudi onadva sta zlezla vanjo. 5) Prišla sta še lisica in volk, pogledala, kdo stanuje v rokavici in vprašala, ali imajo prostor še zanju. 6) V rokavici jih je zdaj živelo že pet. 7) Prilomastila sta še merjasec in medved in vprašala živali, če se jim lahko pridružita v rokavici. 8) Živali so se stisnile in vse skupaj živele v rokavici. 9) Doma je dedek hotel natakiniti še drugo rokavico, a je ni našel. 10) Kuža jej stekel nazaj proti gozdu iskat izgubljeno rokavico. 11) Na tleh je našel rokavico, v kateri so bile živali in glasno zalajal hov, hov. (Našel je rokavico in prestrašil vse živali). 12) Živali so se prestrašile, planile iz rokavice in stekle po gozdu. 13) Kuža je rokavico prinesel dedku. 14) Dedek je bil zelo vesel.

Dogodki so bili opredeljeni v sinopsisu in potem določeni na osnovi analize zgodb sedmih odraslih oseb, ki so neodvisno pripovedovale zgodbo ob ilustracijah. Dogodek je bil uvrščen na listo dogodkov, če ga je povedalo najmanj pet oseb.

²V zgodbi so opredeljene štiri zamenjave perspektive, ki si sledijo v eni sekvenci (1. zamenjava perspektive: dedek – kuža (dogodka 9 in 10 ali 9 in 11); 2. zamenjava perspektive: kuža – živali (dogodka 11 in 12 ali 10 in 12); 3. zamenjava perspektive: živali – kuža (dogodka 12 in 13); 4. zamenjava perspektive: kuža – dedek (dogodka 13 in 14)).

zapisane zgodbe, tudi zvočno posneli. Zgodbe so kasneje analizirali s pomočjo opredeljenih meril za ocenjevanje zgodbe.

Statistična analiza

Statistično analizo smo izvedle s PASW Statistics 18. Kot mere odvisnih spremenljivk smo uporabile dosežke otrok na posameznih merilih za ocenjevanje povedane zgodbe. Ker pogoji za uporabo parametrične dvosmerne multivariatne analize variance niso bili zadovoljeni (Boxov test enakosti kovariančnih matrik je dal statistično pomemben rezultat, prav tako Levenovi testi enakosti varianc skupin znotraj posamezne odvisne spremenljivke; porazdelitve meril niso bile normalne), smo s postopki prevzorčenja ocenile 95-odstotne interval zaupanja za posamezno merilo znotraj posamezne skupine otrok. Uporabile smo BCa postopek Bootstrap (pospešen postopek s korekcijo za pristranskost točkovne ocene) s 1000 generiranimi vzorci.

Rezultati

Kot lahko vidimo iz tabele 1, je bila pri večini meril (*Različnih besedah, Povprečni dolžini povedi, Dogodkih, Pripovedni perspektivi in Opisu mentalnih stanj junakov in junakinj v zgodbi*) statistično pomembna le razlika med dosežkom tri- in petletnikov, medtem ko razlika med dosežki štiri- in petletnikov ni dosegala ravni statistične pomembnosti. Glede na to, da so dosežki pri vseh merilih naraščali, pa razlog za to pripisujemo razmeroma nizki moči testa in ne temu, da med starostjo štiri- in petletnih otrok dejansko ni porasta vrednosti na navedenih merilih. Zaključimo torej lahko, da se pri navedenih merilih zgodbe dosežki s starostjo otrok razmeroma enakomerno povečujejo.

Pri merilu *Vse besede* vidimo, da gre za podobne vrednosti pri tri- in štiriletnikih, medtem ko je število vseh besed v zgodbah petletnikov statistično pomembno višje (primerjaj intervale zaupanja v različnih starostnih skupinah v tabeli 1). Podobno je pri merilu *Vrsta povedi*, saj so dosežki tri- in štiriletnih otrok na tem merilu razmeroma podobni, potem pa se nekoliko vzpenjo pri petletnih otrocih. Pri teh dveh merilih bi torej lahko zaključili, da se dosežki pri otrocih starih od tri do štiri leta vzpenjajo manj izrazito kot pri otrocih, starih od štiri do pet let.

Glede na to, da v preglednici 2 intervali zaupanja za ocene parametrov, vezanih na interakcijo med spolom in starostjo otrok, vključujejo vrednost 0, lahko zaključimo, da interakcija med spolom in starostjo ni bila statistično pomembna. Tudi glavni učinek spola ni bil statistično pomemben pri nobenem od meril razvojne ravni pripovedovanja zgodbe. Starost otrok je imela statistično pomemben učinek na vsa merila, le na uporabo različnih vrst veznikov ni imela pomembnega učinka. Zato smo posebej s postopkom prevzorčenja z enakimi značilnostmi kot pri MANOVI

Tabela 1. Opisne statistike za dosežke na posameznih merilih za ocenjevanje zgodbe v različnih skupinah otrok

Merilo	Deklice		Dečki		Skupaj		95 % IZ za skupno M
	M	SD	M	SD	M	SD	
<i>Vse besede</i>							
3 leta ^a	65,38	46,90	42,80	22,27	56,16	40,06	46,32-68,35
4 leta ^b	74,50	25,04	62,75	34,39	68,41	30,55	40,75-75,86
5 let ^c	111,27	68,59	91,91	45,95	102,87	60,09	88,43-116,62
Skupaj ^d	84,36	54,38	66,58	40,41	76,27	49,18	
<i>Različne besede</i>							
3 leta	28,24	14,45	21,35	8,96	25,43	12,86	21,98-29,46
4 leta	36,27	15,00	29,96	11,80	33,00	13,68	29,28-36,40
5 let	41,20	20,95	39,00	18,61	40,25	19,81	34,91-45,67
Skupaj	35,27	17,83	30,46	15,23	33,08	16,82	
<i>Povprečna dolžina povedi</i>							
3 leta	4,33	2,25	3,34	2,26	3,92	2,28	3,25-4,62
4 leta	4,59	2,87	4,95	2,23	4,78	2,54	4,06-5,42
5 let	5,97	2,41	5,94	2,16	5,95	2,28	5,29-6,54
Skupaj	4,99	2,58	4,82	2,41	4,91	2,50	
<i>Vrsta povedi</i>							
3 leta	0,93	0,53	0,80	0,41	0,88	0,48	0,75-1,02
4 leta	0,85	0,46	0,96	0,51	0,91	0,49	0,78-1,05
5 let	1,37	0,85	1,13	0,55	1,26	0,74	1,08-1,45
Skupaj	1,06	0,68	0,97	0,51	1,02	0,61	
<i>Vezniki</i>							
3 leta	0,17	0,38	0,25	0,44	0,20	0,41	0,11-0,31
4 leta	0,42	0,64	0,36	0,49	0,39	0,56	0,25-0,54
5 let	0,53	0,63	0,57	0,73	0,55	0,67	0,39-0,70
Skupaj	0,38	0,58	0,39	0,57	0,38	0,57	
<i>Dogodki</i>							
3 leta	0,86	1,55	0,95	1,43	0,90	1,49	0,51-1,39
4 leta	2,69	3,26	3,21	3,06	2,96	3,14	2,12-3,82
5 let	4,27	3,88	3,83	3,76	4,08	3,80	3,13-5,00
Skupaj	2,62	3,35	2,77	3,16	2,69	3,25	
<i>Pripovedna perspektiva</i>							
3 leta	0,17	0,47	0,15	0,37	0,16	0,43	0,06-0,29
4 leta	0,35	0,69	0,46	0,84	0,41	0,77	0,22-0,60
5 let	0,83	1,09	0,61	0,89	0,74	1,00	0,50-0,96
Skupaj	0,46	0,84	0,42	0,77	0,44	0,81	
<i>Opisi mentalnih stanj</i>							
3 leta	0,52	1,02	0,20	0,70	0,39	0,91	0,18-0,65
4 leta	0,58	0,70	0,46	1,07	0,52	0,91	0,30-0,74
5 let	0,73	1,20	0,83	1,37	0,77	1,27	0,51-1,07
Skupaj	0,61	1,00	0,51	1,11	0,56	1,05	

Opombe: ^a $n_{\text{deklice}} = 29$, $n_{\text{dečki}} = 20$, $n_{\text{skupaj}} = 49$. ^b $n_{\text{deklice}} = 26$, $n_{\text{dečki}} = 28$, $n_{\text{skupaj}} = 54$. ^c $n_{\text{deklice}} = 30$, $n_{\text{dečki}} = 23$, $n_{\text{skupaj}} = 53$. ^d $n_{\text{deklice}} = 85$, $n_{\text{dečki}} = 71$.

Tabela 2. *Ocene parametrov za primerjave dosežkov glede na spol, starostne skupine in interakcije med spolom in starostjo za vsako merilo zgodbe posebej, dobljene s prevzorčenjem pri multivariatni analizi variance*

	<i>b</i>	<i>Pistr.</i>	<i>SE</i>	<i>p</i>	<i>SM</i> 95 % IZ	<i>ZM</i> 95 % IZ
<i>Vse besede</i>						
Spol	19,35	0,02	16,78	0,27	-15,32	51,41
Starost 1	-49,11	-0,04	11,07	0,00	-72,57	-26,71
Starost 2	-29,16	0,00	11,71	0,02	-53,93	-6,50
Spol x starost 1	3,23	0,01	19,41	0,85	-32,70	41,93
Spol x starost 2	-7,60	-0,38	18,97	0,70	-44,55	29,90
<i>Različne besede</i>						
Spol	2,20	-0,08	5,68	0,72	-8,60	12,42
Starost 1	-17,65	-0,01	4,40	0,00	-27,20	-9,83
Starost 2	-9,04	0,03	4,51	0,04	-19,10	-0,24
Spol x starost 1	4,69	0,07	6,51	0,48	-8,48	18,05
Spol x starost 2	4,10	0,03	6,83	0,55	-8,69	16,70
<i>Povprečna dolžina povedi</i>						
Spol	0,03	0,00	0,63	0,97	-1,21	1,19
Starost 1	-2,60	-0,01	0,68	0,00	-3,96	-1,25
Starost 2	-0,99	-0,02	0,60	0,11	-2,28	0,25
Spol x starost 1	0,96	-0,02	0,90	0,29	-0,78	2,66
Spol x starost 2	-0,38	0,00	0,92	0,69	-2,16	1,47
<i>Vrsta povedi</i>						
Spol	0,24	0,01	0,20	0,25	-0,18	0,66
Starost 1	-0,33	0,00	0,15	0,03	-0,65	-0,05
Starost 2	-0,17	0,00	0,14	0,25	-0,45	0,10
Spol x starost 1	-0,11	-0,01	0,24	0,67	-0,57	0,35
Spol x starost 2	-0,35	-0,01	0,24	0,14	-0,80	0,10
<i>Vezniki</i>						
Spol	-0,03	0,00	0,19	0,87	-0,40	0,33
Starost 1	-0,32	0,00	0,18	0,07	-0,65	0,01
Starost 2	-0,21	0,00	0,17	0,21	-0,56	0,13
Spol x starost 1	-0,05	0,00	0,23	0,85	-0,49	0,38
Spol x starost 2	0,10	0,00	0,24	0,70	-0,40	0,59
<i>Dogodki</i>						
Spol	0,44	0,01	1,07	0,69	-1,75	2,78
Starost 1	-2,88	-0,02	0,84	0,00	-4,56	-1,30
Starost 2	-0,61	-0,05	0,96	0,54	-2,33	1,14
Spol x starost 1	-0,53	-0,02	1,16	0,66	-2,75	1,55
Spol x starost 2	-0,96	0,03	1,39	0,50	-3,86	1,75
<i>Pripovedna perspektiva</i>						
Spol	0,22	0,00	0,28	0,44	-0,33	0,81
Starost 1	-0,46	-0,01	0,20	0,03	-0,89	-0,10
Starost 2	-0,14	-0,02	0,25	0,58	-0,57	0,28
Spol x starost 1	-0,20	0,00	0,30	0,49	-0,76	0,37
Spol x starost 2	-0,34	0,01	0,35	0,33	-1,08	0,35

Nadaljevanje tabele 2 ...

<i>Opisi mentalnih stanj</i>						
Spol	-0,09	0,00	0,37	0,81	-0,86	0,62
Starost 1	-0,63	-0,01	0,32	0,05	-1,30	-0,07
Starost 2	-0,36	-0,01	0,35	0,32	-1,05	0,32
Spol x starost 1	0,41	-0,01	0,43	0,34	-0,43	1,23
Spol x starost 2	0,21	0,01	0,45	0,69	-0,66	1,09

Opombe: Pristr. pomeni pristranskost ocene parametra (angl. bias). *SM* pomeni spodnjo, *ZM* pa zgornjo mejo 95-odstotnega intervala zaupanja (95% IZ) za oceno parametra. Pri oceni parametrov je bil referenčni spol moški spol, referenčna starost pa starost 5 let. Vrstica Spol torej kaže, kolikšen je bil dosežek petletnih deklic v primerjavi z dosežkom petletnih dečkov (kolikšna je ocenjena razlika med spoloma, ali je razlika statistično pomembno različna od 0 in kakšen je interval zaupanja za oceno razlike). Vrstica Starost 1 kaže, kolikšna je bila razlika med dosežkom triletnih in petletnih dečkov, vrstica Starost 2 pa kaže razliko med dosežkom štiriletnih in petletnih dečkov. Vrstica Spol x starost 1 kaže, za koliko je bila razlika dosežkov tri- in petletnih deklic drugačna od razlike med tri- in petletnimi dečki; Spol x starost 2 pa kaže, za koliko je bila razlika dosežkov tri- in štiriletnih deklic drugačna od razlike med tri- in štiriletnimi dečki.

izračunale 95-odstotni interval zaupanja za oceno aritmetične sredine posameznega merila v skupinah otrok različne starosti. Intervali zaupanja so predstavljeni v zadnjem stolpcu preglednice 1.

Razprava

Dobljeni rezultati kažejo, da različno stari otroci v obdobju zgodnjega otroštva pripovedujejo, gledano z razvojnega vidika, različne zgodbe, kar so v svojih raziskavah ugotovili tudi drugi avtorji (npr. Applebee, 1978; Baldock, 2006; Broström, 2002; Fein, 1995). Na našem vzorcu smo ugotovile, da v obdobju zgodnjega otroštva s starostjo otrok narašča njihova kompetentnost pripovedovanja zgodbe, tako z vidika dolžine kot tudi slovnične strukture in vsebine zgodbe. V raziskavi dobljeni rezultati so pokazali, da so tri- in štiriletni otroci pripovedovali pomembno krajše zgodbe kot petletni otroci, in sicer so zgodbe triletnih otrok v povprečju vsebovale 56 besed, zgodbe štiriletnih otrok 68 besed, medtem ko so petletni otroci v povprečju rabili 102 besed. Zgodbe triletnikov so se pomembno razlikovale od zgodb petletnikov tudi v številu različnih besed, in sicer so zgodbe triletnih otrok v povprečju vključevale 25 različnih besed, zgodbe petletnih otrok pa 40 različnih besed. Ugotovljene starostne razlike v obeh izmed meril, ki se nanašata na dolžino povedane zgodbe, posredno kažejo na relativno hiter razvoj otrokovega besednjaka v obdobju zgodnjega otroštva. Tudi nekateri drugi avtorji (npr. Bloom idr., 1993, Miller, 1986) ugotavljajo da v zgodnjem otroštvu otrokov besednjak narašča ter vključuje tudi sopomenke in

nadpomenke, kar otroku omogoča poimenovanje istih oseb, živali in predmetov z različnimi besedami, oblikovanje daljših in zapletenejših povedi ter celovitejše opisovanje dogajanja v zgodbi. Dobljeni rezultati ne podpirajo ugotovitev C. A. Haden in sodelavk (1997) o tem, da deklice pripovedujejo daljše zgodbe kot dečki. Opazimo lahko, da so na obeh merilih, *Vse besede* in *Različne besede*, dečki vseh treh starostnih skupin dosegali nekoliko nižje rezultate kot deklice, vendar razlike v dolžini zgodb dečkov in deklic niso bile statistično pomembne.

V zgodbah otrok vseh treh starostnih skupin so prevladovala enostavna povedi, vendar je delež priredno in podredno zloženih povedi s starostjo otrok naraščal, hkrati pa je s starostjo otrok naraščala tudi povprečna dolžina povedi, saj so petletni otroci tvorili pomembno daljše in zapletenejše povedi (npr. »Potem je prišel dedek domov in je rekel: »Kje je še ena moja rokavica«? Ni je imel. Kuža je vse živali napodil iz rokavice in so pobegnile. Dedek ga je pohvalil, ker mu je prinesel še eno rokavico domov.«) kot triletni otroci (npr. »To je dedek. Kuža teče. Izgubil je rokavico. To je miška. Pa zajec in žaba.«). Povprečno dolžino povedi smo izračunale iz števila besed v povedih in ne iz števila morfemov, kot to najpogosteje velja za ocenjevanje povprečne dolžine izjave v angleškem jeziku. Besede v slovenskem jeziku v povprečju namreč vključujejo več morfemov kot v angleškem jeziku. Povprečne dolžine povedi so za vse starostne skupine otrok (povprečna dolžina povedi triletnih otrok je bila 3,9, štiriletnih otrok 4,8 in petletnih otrok 9,9 besed) sicer primerljive povprečni dolžini izjave (MLU), ki jo za posamezno starost otrok navajata Miller in Chapman (1981). Avtorja namreč ugotavljata, da je povprečna dolžina izjave, izračunana iz povprečnega števila morfemov v izjavi, pri triletnih otrocih 3,2 morfema; pri štiriletnih otrocih 4,4 morfema in pri petletnih otrocih 5,6 morfemov. Podobno ugotavljajo tudi O'Neill idr. (2004), da so otroci, stari od 3;5 do 4;11 mesecev med pripovedovanjem zgodbe v povprečju oblikovali izjave, ki so vključevale 5 morfemov.

Merilo *Vezniki*, ki se nanaša na rabo prirednih veznikov, ki ne izražajo vezalnega priredja, in podrednih veznikov, ki izražajo vzročno podredje, je bilo edino merilo, na katerega starost otrok ni imela pomembnega učinka. Otroci vseh treh starostnih skupin, še posebej pa triletni otroci, v svoje zgodbe najpogosteje niso vključevali niti veznikov nevezalnega priredja, niti podrednih veznikov, ki izražajo vzročno podredje. Štiri- in petletni otroci so, sicer redko, v zgodbe vključevali tudi obe vrsti veznikov hkrati, npr. »Sta prišla volk in lisica. Ampak oni so jima rekli, da ne morata notri, ker je taka majhna rokavica.« Oblikovanje daljših povedi in uporaba veznikov, tako prirednih kot podrednih, je starejšim otrokom omogočala oblikovanje bolj zapletenih stavčnih struktur in pripovedovanje bolj koherentne zgodbe z logičnim nizanjem dogodkov. Dobljeni rezultati so primerljivi z ugotovitvami L. Marjanovič Umek in U. Fekonja (2004), da v obdobju zgodnjega otroštva otroci oblikujejo vse daljše in vedno bolj celovite stavke, prav tako pa so že sposobni oblikovati podredno in priredno zložene povedi. Po drugi strani pa rezultati kažejo na to, da, čeprav petletni otroci s svojim govoru že rabijo tudi različne veznike (Marjanovič Umek in

Fekonja, 2004), le-teh pogosto še ne zmorejo uporabiti v zgodbi, saj pripovedovanje zgodbe od otroka poleg usvojene slovnice strukture jezika zahteva tudi razumevaje in povezovanje dogodkov v koherentno logično celoto.

Otroci so v zgodbah opisali relativno majhno število dogodkov in posledično tudi redko zamenjali pripovedno perspektivo. Triletni otroci so pripovedovali zgodbe, ki so v povprečju vključevale 1 dogodek, medtem ko so petletni otroci v zgodbe vključili pomembno več, in sicer 4 dogodke. Triletni otroci so pogosto zgolj poimenovali elemente na ilustracijah ali opisali dejavnosti, ki pa niso bili povezane z vsebino zgodbe, npr. »Miška. Zajec. Prišla je žaba.«. Petletni otroci so v svojih zgodbah prepoznali in opisali pomembno več dogodkov, ki so si sledili v logičnem zaporedju npr. »Dedek se je sprehajal po gozdu. Izgubil je rokavico. Našla jo je miška. Zlezla je vanjo. To je bil zdaj njen dom.« kot triletni otroci. D. K. O'Neill idr., (2004) so v raziskavi, v kateri so zgodbe otrok prav tako vrednotile z vidika števila dogodkov, ugotovile, da so otroci v njihovem vzorcu, stari od 3 do 4 let, v povprečju opisali več dogodkov, in sicer 7 od 19 prepoznanih dogodkov. Do razlike med številom dogodkov, ki so jih opisali otroci, vključeni v našo raziskavo in številom dogodkov, ki jih navajajo avtorice, je verjetno prišlo tudi za to, ker so testatorji v njihovi raziskavi postopek pripovedovanja izvedli drugače. Z otroki so najprej pogledali ilustracije v knjigi, jih vprašali, kaj se na posamezni ilustraciji dogaja in jim ob prvi ilustraciji na kratko povedali, kaj je osnovna vsebina celotne zgodbe. Otroci v naši raziskavi so samostojno pripovedovali zgodbe ob ilustracijah, ne da bi jih testatorji posebej uvedli v vsebino zgodbe. Tudi Applebee (1978) navaja, da je za pripovedovanje malčkov značilno pripovedovanje v kupih, ki predstavljajo neorganizirano zbirko posameznih elementov brez prave strukture zgodbe. Naši rezultati so pokazali, da večina zgodb triletnih otrok, ki so najpogosteje vključevale opis enega dogodka, ni imela prave strukture zgodbe z začetkom, zapletom, razpletom in zaključkom. Za zgodbe petletnih otrok so bili v večji meri značilni opisi dogodkov, ki so si, čeprav jih je bilo relativno malo, sledili v logičnem zaporedju oz. verigah, kot jih je poimenoval Applebee (1978). Rezultate v naši raziskavi lahko primerjamo tudi z ugotovitvami Baldocka (2006) o tem, da se sposobnost otrokovega branja ilustracij razvija postopoma ter, da otroci, ki še ne zmorejo povedati zgodbe s koherentno strukturo, zaporedje ilustracij razumejo kot nepovezano dogajanje in prikazane osebe opisujejo ločeno, kar je bilo pogosto značilno tudi za triletne otroke v našem vzorcu. Na pripovedovanje zgodbe mlajših predšolskih otrok imajo velik učinek tudi značilnosti ilustracij oz. materiala, ob katerem otroci pripovedujejo zgodbe (Marjanovič Umek idr., 2004).

Tako triletni, štiriletni kot tudi petletni otroci so v povprečju opisali manj kot eno zamenjavo perspektive, petletni sicer pomembno več kot triletni. Starejši otroci, ki so bili, kot kažejo rezultati, bolj uspešni pri razlikovanju vršilcev posameznih dejanj v zgodbi, so znali zamenjave vlog tudi razumljivo vključiti v opise dogodkov v zgodbi. Podobno velja tudi za opise mentalnih stanj junakov v zgodbi, ki so jih otroci vseh treh starostnih skupin razmeroma redko vključili v svoje zgodbe, čeprav petletniki (npr. »Kuža mi je vrnil rokavico in dedek je bi zelo vesel.« ali »Kuža je lajal

in živali so se ustrašile in zbežale v gozd.«) pogosteje kot triletni otroci. Naraščanje pogostnosti opisov mentalnih stanj v zgodbah štiri- in petletnih otrok verjetno kaže na to, da se po četrtem letu starosti postopoma razvija teorija uma (npr. Baldock, 2006; Wellman, 1990) in z njo povezano socialno razumevanje in raba metajezika. Podobno ugotavljata tudi A. Nicolopoulou in E. S. Richner (2007), čeravno so otroci, vključeni v njuno raziskavo prosto pripovedovali zgodbe, ko so to želeli. Avtorici navajata, da so otroci v starostnem obdobju od tretjega do šestega leta pomembno pridobili na zmožnosti opisovanja mentalnih stanj junakov v zgodbi. Razmeroma majhno število opisov mentalnih stanj junakov in junakinj v zgodbi, ki je bilo značilno za pripovedovanje otrok vseh treh starostnih skupin v našem vzorcu, podpira rezultate ene od prejšnjih študij (Marjanovič Umek idr., 2004), ki so pokazali, da so štiri- in šestletni otroci v svoje zgodbe zelo redko vključevali opise misli in čustev junakov, ki pa so bili pogostejši šele v zgodbah osemletnih otrok. Čeprav spol otrok ni imel statistično pomembnega učinka na število dogodkov v zgodbah dečkov in deklic, rezultati kažejo na nekoliko izrazitejše razlike med spoloma v večjem številu dogodkov, ki so jih tri- in štiriletni dečki opisali v svojih zgodbah v primerjavi z enako starimi deklicami in v večjem številu opisov mentalnih junakov, ki so jih v svoje zgodbe vključile triletno deklice v primerjavi s triletnimi dečki.

Dobljeni rezultati potrjujejo, da v obdobju zgodnjega otroštva prihaja do pomembnih sprememb v razvoju otrokovega pripovedovanja zgodbe, tako na ravni dolžine, kot tudi strukture in vsebine zgodbe. Ugotovitve kažejo na velik pomen zgodnjega spodbujanja otrokovega pripovedovanja zgodbe, ki predstavlja pomemben vidik otrokove govorne kompetentnosti, hkrati pa se tesno povezuje z otrokovim spoznavnim razvojem in razvojem teorije uma ter dobro napoveduje otrokovo zgodnjo in kasnejšo pismenost in učno uspešnost v šoli (npr. Baldock, 2006; Dickinson, Anastasopoulos, McCabe, Peisner-Feinberg in Poe, 2003; O'Neill, Pearce in Pick, 2004). Rezultati prav tako kažejo, da v obdobju zgodnjega otroštva med dečki in deklicami ni pomembnih razlik v pripovedovanju zgodbe, tako z vidika njene dolžine, slovnične strukture in vsebine. Nenazadnje pa ocenjene razlike v kompetentnosti pripovedovanja različno starih otrok kažejo tudi na to, da so oblikovana merila dovolj občutljiva in primerna za ocenjevanje razvojnih ravni zgodb v obdobju med tretjim in šestim letom starosti.

Literatura

- Apostolos, E. in Napoleon, M. (2001). *Word-meaning development in Greek children's language: the role of children's sex and parents educational level*. Prispevek predstavljen na Xth European Conference on Developmental Psychology, Uppsala.
- Applebee, A. (1978). *The child's concept of story: ages two to seventeen*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Baldock, P. (2006). *The place of narrative in the early years curriculum. How the tale unfolds*. London: Rotledge.

- Bloom, L., Tinker, E. in Margulis, C. (1993). The words children learn: Evidence against o noun bias in children's vocabularies. *Cognitive Development*, 8, 431–450.
- Bornstein, M. H. in Haynes, O. M. (1998). Vocabulary competence in early childhood: measurement, latent construct, and predictive validity. *Child Development*, 69(3), 654–671.
- Broström, S. (2002). Children tell stories. *European early Childhood Education Research Journal*, 1, 85–98.
- Browne, A. (1996). *Developing Language and Literacy* 3–8. London: P. C. P.
- Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bus, A. G., VanIJzendoorn, M. H. in Pellegrini, A. D. (1995). Joint book reading makes for success in learning to read: a meta-analysis on intergenerational transmission of literacy. *Review of Educational Research*, 65, 1–21.
- Cairney, T. H. (2003). Literacy within family life. V N. Hall, J. Larson in J. Marsh (ur.), *Early childhood literacy* (str. 85–98). London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Carey, S. (1978). The child as word learner. V M. Halle, J. Bresnan in G. A. Miller (ur.), *Linguistic theory and psychological reality* (str. 264–293). Cambridge, MA: MIT Press.
- Dickinson, D. K., Anastasopoulos, L., McCabe, A., Peisner-Feinberg, E. S. in Poe, M. D. (2003). The comprehensive language approach to early literacy: The interrelationships among vocabulary, phonological sensitivity, and print knowledge among preschool-aged children. *Journal of Educational Psychology*, 95(3), 465–481.
- Dombey, H. (2003). Interactions between teachers, children and texts in three primary classrooms in England. *Journal of Early Childhood Literacy*, 3(1), 37–58.
- D'Odorico L., Carubbi S., Salerni N. in Calvo V. (2001). Vocabulary development in Italian children: A longitudinal evaluation of quantitative and qualitative aspects. *Journal of Child Language*, 28(2), 351–372.
- Fein, G. (1995). Toys and stories. V A. D. Pellegrini (ur.), *The future of play theory* (str. 151–165). New York: State University of New York Press.
- Fekonja, U., Marjanovič Umek, L. in Kranjc, S. (2005). Free play and other daily preschool activities as a context for child's language development. *Studia Psychologica*, 2, 103–117.
- Fekonja, U., Marjanovič Umek, L. in Kranjc, S. (2009). Children's storytelling: The effect of preschool and family environment. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(1), 55–73. doi: 10.1080/13502930903520058
- Guttman, M. in Frederiksen, C. H. (1985). Preschool children's narratives: Linking story comprehension, production and play discourse. V L. Galda in A. D. Pellegrini (ur.), *Play, language, and stories: The development of children's literate behavior* (str. 99–125). Norwood, NJ: Ablex.
- Haden, C. A., Haine R. A. in Fivush, R. (1997) Developing narrative structure in parent-child reminiscing across the preschool years. *Developmental Psychology*, 33(2), 295–307.
- Halpern, D.F. (1992). *Sex differences in cognitive abilities* (2nd ed.). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Hyde, J. S. in Linn, M. C. (1988). Gender differences in verbal ability: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 104(1), 53–69.

- Karmiloff, K. in Karmiloff - Smith, A. (2001). *Pathways to language*. Cambridge: Harvard University Press.
- Kleinknecht, E. in Beike, D. R. (2004). How knowing and doing inform an autobiography: Theory of mind, narrative and event memory skills. *Applied cognitive psychology*, 18, 745–764.
- Macaulay, R. (1977). The myth of female superiority in language. *Journal of Child Language*, 5, 353–363.
- Marjanovič Umek, L. (1984). Odnos med mišljenjem in govorom v preoperativnem obdobju otrokovega razvoja. *Anthropos*, 14(1–2), 141–148.
- Marjanovič Umek, L. (1990). *Mišljenje in govor predšolskega otroka*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Marjanovič Umek, L. in Fekonja, U. (2004). Razvoj govora v zgodnjem otroštvu. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija* (str. 315–333). Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U. in Kranjc, S. (2004). Pripovedovanje zgodbe kot pristop za ugotavljanje otrokovega govornega razvoja. *Psihološka obzorja*, 13(1), 43–64.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U. in Kranjc, S. (2010). *Preizkus pripovedovanja zgodbe Rokavička* (interno gradivo). Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Katedra za razvojno psihologijo, Ljubljana.
- Marjanovič Umek, L., Podlesek, A. in Fekonja, U. (2005). Assessing home literacy environment: Relations to the child's language comprehension and expression. *European Journal of Psychological Assessment*, 21(4), 271–281.
- Miller, G. (1986). *How school children learn words: Cognitive Science Laboratory report 7*. Pinceton: Pinceton University.
- Miller, J. in Chapman, R. (1981). The relation between age and mean length of utterance in morphemes. *Journal of Speech and Hearing Research*, 24, 154–161.
- Nicolopoulou, A. in Richner, E. S. (2007). From actors to agents to persons: The development of character representation in young children's narratives. *Child Development*, 78(2), 412–429. doi: 10.1111/j.1467-8624.2007.01006.x
- O'Neill, D. K., Pearce, M. J. in Pick, J. L. (2004). Preschool children's narratives and performance on the Peabody individualized achievement test-revised: Evidence of a relation between early narrative and later mathematical ability. *First language*, 24(2), 149–183.
- Oppenheim, D., Emde, R. N. in Wamboldt, F. S. (1996). Associations between 3-year-olds narrative co-constructions with mothers and fathers and their story completions about affective themes. *Early Development and Parenting*, 5(3), 149–160.
- Papalia, D. E., Olds, S. W. in Feldman, R. D. (2001). *Human development*. New York: McGraw-Hill.
- Reznick, J. S. in Goldsmith, B. A. (1989). A multiple form word production checklist for assessing early language. *Journal of Child Language*, 16, 91–100.
- Robbins, C. in Ehri, L. C. (1994). Reading storybooks to kindergartners helps them learn new vocabulary words. *Journal of Educational Psychology*, 86(1), 54–64.
- Sénéchal, M. in LeFevre, J. (2002). Parental involvement in the development of children's reading skill: A five-year longitudinal study. *Child Development*, 73(2), 445–460.
- Shapiro, L. R. in Hudson, J. A. (1991). Tell me a make-believe story: Coherence

- and cohesion in young children's picture elicited narratives. *Developmental Psychology*, 27, 960–974.
- Silvén, M., Ahtola, A. in Niemi, P. (2003). Early words, multiword utterances and maternal reading strategies as predictors of mastering word inflections in Finnish. *Journal of Child Language*, 30(2), 253–279.
- Smith, P. K. in Cowie, H. (1993). *Understanding children's development*. Oxford, Cambridge: Blackwell.
- Vane, J. R. (1975). *Vane evaluation of language scale (The Vane-L)*. Vermont: Clinical Psychology Publishing, Co.
- Wellman, H. M. (1990). *The Child's Theory of Mind*. Cambridge: MIT Press.
- Winner, E. (1988). *The point of words: Children's understanding of metaphors and irony*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Wray, D. in Medwell, J. (2002). *Literacy and language in the primary years*. London: RoutledgeFalmer.